

TỰ ĐÁNH GIÁ TRONG QUẢN LÝ CHẤT LƯỢNG TRƯỜNG PHỔ THÔNG Ở MỘT SỐ NƯỚC TRÊN THẾ GIỚI

ThS. PHẠM ANH TUẤN
 Trường THPT Chu Văn An, tỉnh Thái Bình

Đặt vấn đề

Quản lý chất lượng (QLCL) và tự đánh giá (TĐG) trong QLCL trường phổ thông đã được hình thành, phát triển mạnh mẽ ở Hoa Kỳ, Anh, Úc, nhiều nước châu Âu và một số nước Đông Nam Á khác từ nhiều thập niên về trước.

Ở Việt Nam, thời gian gần đây, vấn đề QLCL đã nhận được sự quan tâm nhiều hơn từ các cấp quản lý giáo dục và các nhà khoa học. Đối với các trường phổ thông, trong khoảng 5 năm trở lại đây (2008 - 2013), việc QLCL bắt đầu được quan tâm, triển khai thực hiện với động thái đầu tiên là tiến hành kiểm định chất lượng (KĐCL) ở bậc học phổ thông. Để tiến hành KĐCL giáo dục phổ thông, Bộ Giáo dục & Đào tạo đã ban hành nhiều văn bản, chỉ thị hướng dẫn, đồng thời, triển khai việc TĐG các trường phổ thông trong phạm vi toàn quốc từ năm 2009. Tuy nhiên, sau gần 5 năm triển khai thực hiện, công tác QLCL mà nhất là hoạt động TĐG ở các trường phổ thông thu được kết quả rất khiêm tốn, chưa đáp ứng được yêu cầu đặt ra của việc đổi mới giáo dục phổ thông.

Từ thực tiễn tổ chức QLCL của giáo dục phổ thông nước ngoài, tác giả giới thiệu kinh nghiệm tổ chức TĐG ở một số nước trên thế giới mà các trường trung học phổ thông ở nước ta cần học tập để tổ chức TĐG. Các nước được nêu ra chủ yếu là những nước mới tiến hành TĐG trong thời gian gần đây nhưng đã thu được những kết quả tích cực, góp phần cải thiện và nâng cao chất lượng trường phổ thông.

1. Tự đánh giá trong quản lý chất lượng trường phổ thông ở một số nước trên thế giới

1.1. Hoa Kỳ

Ở Hoa Kỳ, TĐG là một quá trình tự học tập, tự nghiên cứu và tự hoàn thiện theo các chuẩn mực đã ban hành để nhà trường hay chương trình đào tạo được công nhận đạt tiêu chuẩn kiểm định. Quá trình TĐG ở Hoa Kỳ thường kéo dài 18 tháng, đó là khoảng thời gian cần thiết để nhà trường tự nhận thấy những khiếm khuyết của mình và phấn đấu để khắc phục những khiếm khuyết đó.

TĐG ở Hoa Kỳ có một số đặc điểm nổi bật đáng chú ý, đó là:

- TĐG là một hoạt động mang tính tự nguyện; tự giác và tự chủ rất cao của nhà trường;
- Nhà trường thông qua TĐG để tự điều tiết và tự hoàn thiện nhằm cải thiện, nâng cao chất lượng của mình;
- Cần có đủ thời gian cần thiết cho việc tổ chức TĐG.

1.2. Croatia

TĐG nhà trường được thực hiện lần đầu tiên trong hệ thống giáo dục Croatia vào tháng 5 năm 2006, sau khi triển khai chương trình đánh giá quốc gia. Tại thời điểm đó, chỉ ở phòng tập thể dục của trường học mới có chương trình TĐG. Đầu tiên, mỗi trường bắt đầu quá trình TĐG (dựa vào chương trình đánh giá quốc gia và trên các kết quả của bảng câu hỏi cho sinh viên) bằng cách viết một báo cáo TĐG, trong đó có kế hoạch phát triển trường học. Trong phạm vi kế hoạch phát triển, các trường xác định mục tiêu quan trọng, mục tiêu cụ thể cho phát triển trường học và cải thiện chất lượng. Trong năm 2007, việc đánh giá quốc gia được tiến hành tại các trường VET, chương trình trung học và các trường học cũng được khuyến khích để học tập quá trình TĐG bằng cách sử dụng các công cụ tương tự. Kết quả ban đầu là phần lớn các trường thừa nhận những mục tiêu quan trọng, đồng thời là những ưu tiên chính của họ, gồm: chất lượng của quá trình giáo dục, điều kiện vật chất, trang bị trường học, bầu không khí trong trường học, giáo dục thường xuyên của giáo viên và sự hợp tác của tất cả các bên liên quan.

Như vậy, có thể thấy đánh giá việc TĐG ở các trường của Croatia như sau:

- Việc TĐG ở các trường của Croatia đã gắn với các mục tiêu phát triển trường học và nhằm vào mục đích cải thiện, nâng cao chất lượng nhà trường;
- Qua việc TĐG, các nhà trường xác định được các mục tiêu quan trọng và các ưu tiên chính cần tập trung nguồn lực, vật lực.

1.3. Scotland

Ở các trường phổ thông Scotland, TĐG trong trường học là việc các nhân viên trong trường quyết

định xem các vấn đề liên quan đến nhà trường đã đạt được chuẩn về chất lượng hay chưa. Để làm được điều này họ phải áp dụng các phương pháp đánh giá được nhà trường đề xuất hoặc được đề ra bởi hệ thống đánh giá chất lượng của Scotland. Các phương pháp đánh giá phải có hiệu lực và đáng tin cậy để duy trì được các tiêu chuẩn quốc gia rất chặt chẽ của Scotland và các phương pháp áp dụng phải phù hợp với thực tế các nhà trường. TĐG là một thành tố rất quan trọng trong khung đảm bảo chất lượng giáo dục trường học ở Scotland và các trường phải chịu trách nhiệm hoàn toàn về điều này.

Điều tiết bên trong (tự điều tiết) có mục tiêu là đảm bảo chắc chắn rằng các nhân viên của nhà trường đang có những quyết định đánh giá phù hợp với tiêu chí đánh giá đã được đề ra trong hệ thống đánh giá của Scotland. Tùy theo quy mô và năng lực của từng trường mà các trường có thể làm được điều này theo những cách khác nhau. Nhưng điều quan trọng là các nhân viên của nhà trường phải ý thức được nhu cầu của hệ thống và làm theo các yêu cầu được đề ra. Cần có sự giám sát quá trình tự điều tiết của các nhà trường và sự giám sát này chính là cầu nối giữa tự điều tiết với điều tiết ngoài trong hệ thống đánh giá chất lượng Scotland. Quá trình tự điều tiết còn giúp cho các nhà trường tránh được những hậu quả không đáng có do sự sơ suất hoặc thiếu kinh nghiệm của một hay một số cá nhân trong trường chưa có kinh nghiệm TĐG.

Tài liệu "Hướng dẫn đánh giá và bảo đảm chất lượng cho trường trung học phổ thông" [3] của Scotland đã nêu ra trình tự 8 bước cần lưu ý của quá trình TĐG và tự điều tiết. Các nhà trường cần nắm vững, sử dụng thành công 8 bước trên vào KĐCL của mình, 8 bước đã nêu gồm:

- + Cần nhắc các kĩ năng và kiến thức mà ứng viên phải trình bày, cần đạt được và các tiêu chuẩn đã được áp dụng;
- + Đánh giá những vấn đề cần thiết và lựa chọn một phương pháp đánh giá có hiệu quả, sát thực tế, sử dụng được tối đa các nguồn lực đã có;
- + Xác định trước câu trả lời hay giải pháp được mong đợi từ việc đánh giá;
- + Điều chỉnh công cụ đánh giá và kết hợp chiến thuật đánh giá với đồng nghiệp;
- + Đánh giá bằng chứng của các ứng viên có tính đến các yêu cầu đánh giá đặc biệt;
- + Kiểm tra tính bền vững của các quyết định đánh giá;

- + Làm và ghi lại các quyết định đánh giá, cho phép đánh giá lại những chỗ cần thiết;
- + Chuyển kết quả TĐG đến trung tâm kiểm định và đánh giá chất lượng Scotland, lưu trữ các ghi chép đánh giá, tài liệu đánh giá và bằng chứng của các ứng viên.

Có thể rút ra mấy nhận xét sau đây về TĐG ở các trường của Scotland như sau:

- Phương pháp đánh giá rất mềm dẻo, linh hoạt hoặc được nhà trường đề xuất hoặc được đề ra bởi hệ thống đánh giá chất lượng cả Scotland nhưng phải mang tính pháp lí, đáng tin cậy, đáp ứng được các tiêu chuẩn quốc gia rất chặt chẽ của Scotland và các phương pháp áp dụng phải phù hợp với thực tế các nhà trường;
- Tự điều tiết song hành với TĐG dưới sự giám sát của nhà trường;
- Quá trình TĐG, tự điều tiết tuân thủ nghiêm ngặt theo 8 bước chặt chẽ, khoa học đã được xác định.

1.4. Slovenia

Ở Slovenia có 4 kiểu đánh giá đan xen lẫn nhau, đó là: đánh giá bên trong, đánh giá bên ngoài, đánh giá hệ thống và đánh giá kiến thức. Việc đánh giá các trường học được tiến hành như TĐG với người đánh giá là các đối tượng tham gia trực tiếp vào các hoạt động của nhà trường như cán bộ quản lí, giáo viên, học sinh – sinh viên và đánh giá ngoài với người đánh giá không trực tiếp tham gia vào các hoạt động của trường. Các tác giả Nada Pozar Matijasic, Mateja Gajgar [1] đã dẫn chứng một số dự án tiêu biểu để minh chứng cho việc trong 15 năm gần đây Slovenia đã có sự chủ động trong việc TĐG. Dưới sự khuyến khích của Bộ Giáo dục và Thể thao Slovenia, nhiều dự án về đánh giá chất lượng và đảm bảo chất lượng giáo dục đã và đang được tiến hành thực hiện. Nhiều trường học và dự án có mục tiêu là các quá trình giáo dục chất lượng cao đã liên kết thiết lập một hệ thống TĐG, đánh giá chất lượng, đảm bảo chất lượng giáo dục.

Những lĩnh vực mà các trường học đã chọn cho việc TĐG, gồm cả quá trình giáo dục và thành tựu của các mục tiêu chương trình. Ví dụ: Các bài học được tiến hành như thế nào (phương pháp dạy học, chiến thuật học tập một cách chủ động, tổ chức quá trình dạy học, thời gian biểu...); việc nuôi dưỡng các giá trị trong giáo dục như tính khoan dung độ lượng, tinh đoàn kết, tinh thần trách nhiệm, trách nhiệm công dân, lối sống lành mạnh...; mối quan hệ cũng như sự hợp tác giữa các đối tượng giáo viên – học

sinh – phụ huynh học sinh và cộng đồng địa phương (sự tác động qua lại trong lớp, sự giúp đỡ thêm với những học sinh cần sự giúp đỡ đặc biệt, sự chủ động của các cá nhân, sự đầu tư nguồn lực con người, phát triển nghề nghiệp và sự hài lòng về nghề nghiệp...).

Tiến trình tổ chức thực hiện việc TĐG trong các nhà trường cũng được các tác giả đề cập trong bài viết của mình. Trước tiên là các cấp quản lí, lãnh đạo chuẩn bị hồ sơ, xác định các nguyên tắc, xây dựng chiến thuật giao tiếp giữa lãnh đạo với nhân viên và các đối tượng liên quan đến việc TĐG, bổ nhiệm, giao nhiệm vụ cho các nhóm kiểm tra chất lượng. Tiếp theo, các nhóm kiểm tra xác định lĩnh vực, khu vực TĐG, chuẩn bị hệ thống câu hỏi, tiến hành điều tra, trình bày dữ liệu, phân tích, xử lí dữ liệu. Sau đó là xác định các lĩnh vực cần được cải thiện, lựa chọn thiết bị và phương pháp của công việc tiếp theo, thảo luận các chỉ số về chất lượng và thiết kế các kế hoạch hành động. Kế hoạch hành động gồm mục tiêu, hoạt động, khung thời gian, điều hành và đánh giá các bước của cá nhân. Trong quá trình triển khai TĐG, tài liệu được chuẩn bị và chuyển cho học sinh, tổ chức hội thảo về dịch vụ đào tạo đối với học sinh, phát tờ rơi cho phụ huynh học sinh. Nhiều trang web được thiết kế để trình bày dự án và quá trình của dự án. Các hội nghị và hội thảo được tổ chức để thảo luận các vấn đề và tìm ra giải pháp giải quyết những tồn tại. Tại các hội nghị, hội thảo này, các đại biểu được tự do chia sẻ kinh nghiệm, phát biểu ý kiến, trao đổi thông tin và đưa ra các ví dụ thực tiễn.

Kinh nghiệm của việc tổ chức TĐG ở các trường phổ thông của Slovenia là:

- Quyền tự chủ của các nhà trường trong việc tổ chức TĐG luôn được ưu tiên, coi trọng.
- Các trường chủ động lựa chọn những lĩnh vực quan trọng của mình để TĐG.
- Kế hoạch và tiến trình thực hiện TĐG được các nhà trường xây dựng rất cụ thể, chi tiết, có sự phân công, phân nhiệm rất rõ ràng, đồng thời huy động được đông đảo các đối tượng liên quan tham gia một cách công khai, minh bạch.

2. Một số kinh nghiệm tổ chức tự đánh giá của nước ngoài mà các trường trung học phổ thông Việt Nam cần học tập

Từ thực tiễn tổ chức TĐG ở một số nước đã nêu, có thể rút ra một số bài học kinh nghiệm cho các trường trung học phổ thông ở Việt Nam khi tiến hành TĐG trường học của mình như sau:

Thứ nhất: *Cần tăng cường công tác tuyên truyền*

và xây dựng cơ chế thực hiện TĐG để TĐG trở thành một hoạt động mang tính tự nguyện, tự giác cao của các nhà trường.

Thực tiễn cho thấy, nếu đội ngũ cán bộ quản lí, nhân viên các nhà trường nhận thức đúng về tầm quan trọng của TĐG, họ sẽ tự nguyện tham gia. Xây dựng được cơ chế thực hiện TĐG sẽ khuyến khích cán bộ quản lí – nhân viên các nhà trường tích cực tham gia vào hoạt động này. Ngược lại, nếu không có cơ chế thực hiện TĐG rõ ràng, sự hưởng ứng của đội ngũ cán bộ quản lí – nhân viên của các nhà trường đối với hoạt động TĐG chỉ mang tính đối phó, chiếu lệ. Hiện nay, công tác tuyên truyền cho hoạt động TĐG ở các trường trung học phổ thông chưa tốt, cơ chế để khuyến khích hoạt động TĐG chưa rõ ràng.

Thứ hai: *Trước khi tiến hành TĐG, nhà trường cần xác định mục đích TĐG một cách rõ ràng.*

TĐG cần gắn với các mục tiêu phát triển trường học và nhằm vào mục đích cải thiện, nâng cao chất lượng nhà trường chứ không chỉ đơn thuần là một bản báo cáo chỉ nhằm để trình bày với các đoàn đánh giá ngoài. Nhà trường cần quan tâm, giải quyết các vấn đề có liên quan tới TĐG nhất là lợi ích của cả hai bên, giữa nhà trường và các bên có liên quan đều được coi trọng như nhau...

Để thực hiện thành công hoạt động TĐG, chúng ta cần phải xác định rõ ràng mục đích TĐG để làm gì. Quyền lợi và nghĩa vụ của các bên có liên quan đến hoạt động TĐG cần được đặt ra, được giải quyết một cách hài hòa. Với Bộ Tiêu chuẩn, tiêu chí đánh giá chất lượng phổ thông và các văn bản hướng dẫn mà Bộ Giáo dục & Đào tạo đã ban hành và với việc triển khai hoạt động TĐG như hiện nay thì có thể nói hoạt động TĐG của các trường phổ thông chỉ hướng vào việc cung cấp các thông tin cho một bản báo cáo nhằm đưa ra, trình bày cho các đoàn đánh giá ngoài, hơn là hướng vào việc cải thiện, nâng cao chất lượng, phát triển nhà trường. Quyền lợi của các nhà trường, của cán bộ qua trong hoạt động TĐG chưa được quan tâm. Trường tích cực, làm tốt hoạt động không được hưởng quyền lợi gì hơn so với những trường không tích cực, làm không tốt.

Thứ ba: *Các trường cần chủ động lựa chọn những lĩnh vực quan trọng của mình để TĐG, chủ động xây dựng kế hoạch, tiến trình và phương pháp thực hiện TĐG cho mình.*

Phương pháp đánh giá nên mềm dẻo, linh hoạt nhưng vẫn đảm bảo tính pháp lí, đáng tin cậy, đáp ứng được các tiêu chuẩn quốc gia và các phương

pháp áp dụng phải phù hợp với thực tế các nhà trường. Quá trình TĐG cần huy động được đông đảo các đối tượng liên quan tham gia và quá trình TĐG cần được thông báo công khai, minh bạch.

Trong một nhà trường có rất nhiều lĩnh vực hoạt động với mức độ quan trọng khác nhau. Mức độ quan trọng của từng lĩnh vực đối với từng nhà trường cũng có sự khác biệt, điều khác biệt đó phụ thuộc vào đặc thù của từng trường và từng vùng miền. Trong một khoảng thời gian nhất định, không thể cùng lúc TĐG tất cả các lĩnh vực hoạt động trong trường, do đó các trường cần chủ động lựa chọn những lĩnh vực quan trọng của mình để TĐG. Hiện nay, kế hoạch, tiến trình, phương pháp tổ chức... của hoạt động TĐG đang được các trường phổ thông Việt Nam thực hiện theo văn bản hướng dẫn của Bộ Giáo dục & Đào tạo và các sở do đó dẫn tới tình trạng áp dụng dập khuôn, máy móc vẫn bản là khá phổ biến. Hoạt động TĐG diễn ra ở nhiều lĩnh vực, có những lĩnh vực “nhảy cẫ” và “đụng chạm” tới nhiều đối tượng có liên quan trong trường, do đó quá trình TĐG cần huy động được đông đảo các đối tượng liên quan tham gia và quá trình TĐG cần được thông báo công khai, minh bạch.

Thứ tư: *Quyền tự chủ và trách nhiệm xã hội của các nhà trường trong việc tổ chức TĐG cần được quan tâm, coi trọng.*

Quyền tự chủ của các trường phổ thông chưa được coi trọng. Như đã nêu ở trên, các lĩnh vực TĐG, kế hoạch, tiến trình, phương pháp tổ chức... về TĐG của các trường phổ thông Việt Nam đều phải thực hiện theo văn bản hướng dẫn của Bộ và các sở. Điều này không những làm giảm tính linh hoạt, sáng tạo của các nhà trường, nó còn đi ngược với chủ trương tăng cường phân cấp quản lí cho các nhà trường. Với sự “bảo lãnh” của Nhà nước đối với các trường phổ thông công lập và với việc quyền tự chủ của các nhà trường chưa được quan tâm, dẫn tới trách nhiệm xã hội của các nhà trường về chất lượng giáo dục của mình nói chung, đối với hoạt động TĐG nói riêng chưa được coi trọng đúng mức.

Thứ năm: *Nhà trường thông qua TĐG để tự điều tiết và tự hoàn thiện nhằm cải thiện, nâng cao chất lượng của mình.*

Mục đích TĐG của các trường phổ thông Việt Nam hiện nay tập trung vào việc cung cấp thông tin cho một bản báo cáo để đón đoàn đánh giá ngoài. Do đó, khi đoàn đánh giá ngoài rút đi, mọi công việc lại quay trở lại như cũ không có sự thay đổi đáng kể

nào diễn ra. Trong khi đó, TĐG ở các nước đã được nêu ra mục đích của TĐG là để có căn cứ, cơ sở cho việc cải thiện, nâng cao chất lượng; TĐG để thấy được những tồn tại, hạn chế và tự điều tiết, tự hoàn thiện một cách chủ động, tự giác.

Kết luận

QLCL nói chung và TĐG trong QLCL trường phổ thông nói riêng là bước đi đúng của giáo dục Việt Nam trong giai đoạn hiện nay. Tuy nhiên, vẫn để trên rất mới mẻ với các trường phổ thông, do đó việc học tập kinh nghiệm tổ chức TĐG ở một số nước trên thế giới, cùng với việc đề ra được các lộ trình thích hợp sẽ giúp các nhà trường tổ chức tốt hoạt động TĐG, góp phần thực hiện tốt việc QLCL. Từ đó tạo ra nguồn nhân lực chất lượng cao, đáp ứng sự nghiệp công nghiệp hóa – hiện đại hóa đất nước và hội nhập quốc tế.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Matijasic N.P., Gajgar M., *Self-Evaluation in the system of quality assessment and Assurance in Slovenia*, nguồn <http://www.fm-p.si/zalozba/ISBN/978-961-6573-65-8/177-180.pdf>
2. Scottish Qualifications Authority, *Guide to Assessment and Quality Assurance for Secondary Schools*, Published by the Scottish Qualifications Authority Hanover House, 24 Douglas Street, Glasgow G2 7NQ, and Ironmills Road, Dalkeith, Midlothian EH22 1LE, 1999.
3. Vrankovic B., Rebersak M., Muraja J., *Improvement of School Quality Through Key Objectives*, National Centre for External Evaluation in Education Marulicev trg 18, 10000 Zagreb Croatia, 2009.

SUMMARY

In the last five years, the quality management, especially that of self-assessment in schools of general education has been taken care of and implemented. However, the results achieved are still modest and yet to meet the requirements set forth by the ongoing renovation of general education in our country. For this reason, in this article, the author has introduced the experience for conducting self-assessment in several advanced countries in the world, lessons from which schools of general education in our country need to learn in the course of self-assessment. The countries suggested are mainly those which have recently conducted self-assessment in recent time, but have yielded encouraging results, hence contributing to the improvement and strengthening of quality of schools of general education.